

Kuntatalouden näkymät

Eduskunnan valtiovarainvaliokunnan kunta- ja terveysjaosto 28.10.2021

Lappeenrannan kaupungin lausuntotiivistelmä

Talous- ja rahoitusjohtaja Jari Iskanius

LAPPEENRANTA
SUOMEN ILMASTOPÄÄKAUPUNKI

Johdanto

- Kuntatalouden näkymät syksyllä 2021 poikkeuksellisen epävarmat
  - Epävarmuutta aiheuttavat erityisesti meneillään olevat suuret hallinnon uudistukset, joiden rahoitusvaikutukset kunnille ovat epäselvät
    - **Epävarmuutta olisi mahdollista poistaa lainsäädännöllisesti**
  - Covid19-pandemian vaikutukset talouteen lyhyellä ja pitkällä aikavälillä ovat osin epäselvät
  - Huolestuttava väestökehitys ja samaan aikaan suuret investointitarpeet yritettävä yhteensovittaa
    - Alueelliset erot väestökehityksessä ovat erittäin suuria

Kuntatalous vuonna 2022

- Suurin huolenaihe sosiaali- ja terveydenhuollon kustannusten kehittyminen
  - Kustannusten kasvu selvästi verotulojen kasvua kovempaa
    - Sosiaali- ja terveydenhuollon menokasvusta vuonna 2022 jää pysyvä heikennys kuntien valtionosuusrahoitukseen vuodesta 2023 alkaen
- Verotulot ja työllisyys ovat kehittyneet positiivisesti
  - Kehitys Etelä-Karjalassa on edelleen epävarmaa
    - Venäläisten matkailijoiden määrä on ollut käytännössä nolla maaliskuusta 2020 alkaen
    - Yrityssektorin rahoituspuskurien riittävyys on epävarmaa
    - Pitkäaikaistyöttömyyden kehitys on jatkunut huolestuttavana ja yleiskuva on selvästi huonompi kuin yleinen työllisyystilanne ja nuorisotyöttömyyden kehitys
- Peruspalvelujen valtionosuuksissa vuodelle 2022 periaatteellinen muutos
  - Kilpailukykysopimukseen liittyvä väliaikainen 234 miljoonan euron vähennys on muutettu pysyväksi vähennykseksi, vaikka sopimukseen sisältynyt työajan pidennys on peruttu, eikä sopimus ole enää voimassa

Vuosien 2022-2023 nivelvaihe: Toimintojen siirtyminen hyvinvointialueille

- Etelä-Karjalassa on ollut rakenteet valmiina jo pitkään
  - Sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisvastuu kuntayhtymällä
  - Etelä-Karjalan pelastuslaitos Lappeenrannan kaupungin taseyksikkö
  - Tukipalvelut on pääosin yhtiöitetty
- Ratkaistavia käytännön asioita yhdyspinnassa on kuitenkin useita
  - Varhaiskasvatuksen ja opetustoimen yhdyspinnassa on tarvetta sopia vastuista ja prosesseista nykyistä tarkemmin
  - Sosiaalisen työllistämisen työllisyyspalvelut voidaan joutua järjestämään väliaikaisratkaisulla, koska Työllisyyspalveluiden siirto kunnille tapahtuu vuotta myöhemmin
  - Maahanmuuttopalveluiden järjestäminen on myös ratkaistava vuoden 2022 aikana

Vuosien 2022-2023 nivelvaihe: Rahoituksselliset ongelmat ja vaikutus kuntatalouteen

- Ongelmat ovat kytköksissä hyvinvointialueiden lainsäädäntöön
  - Hyvinvointialueet aloittavat toimintansa vuoden päästä, mutta **uudistuksen vaikutukset kunnille ovat vielä tässä vaiheessa epäselvät**
  - Kuntien rahoituslaskelmat päivitetään seuraavan kerran keväällä 2022, mutta laskelmat ovat vaihdelleet erittäin paljon todennäköisesti covid19-pandemian kustannus- ja avustusvaikutusten takia
  - **Lainsäädännössä olisi ollut mahdollista käyttää siirtyvien kustannusten pohjana 2018-2019 toteutuneita tietoja?**
    - Tieto rahoitusvaikutuksista kunnille ja hyvinvointialueille olisi tällä hetkellä varmemmalla pohjalla
    - Kuntien ja kuntayhtymien rahoituksellinen intressiristiriita olisi ratkaistu
    - Covid19-pandemian vaikutukset eivät varmuudella sisältyisi rahoituslaskelmiin
  - **Kuntien valtionosuuksiin kohdistuu jatkossa leikkauspaine, jos hyvinvointialueiden rahoitus osoittautuu riittämättömäksi**
    - Oletus perustuu siihen, että valtionosuusrahoitus pysynee samalla tasolla pitkällä aikavälillä

Vuosien 2022-2023 nivelvaihe: Rahoituksselliset ongelmat ja vaikutus kuntatalouteen

- Covid19-pandemian jälkihoitoon panostaminen kertaluonteisesti vaikeaa
  - Uudistuksen rahoitusmalli vaikeuttaa merkittävästi kuntien kertaluonteisia panostuksia sosiaali- ja terveydenhuollon menoihin
  - **Rahoitusmallin takia kertaluonteiset panostukset jäävät kunnalle pysyväksi valtionosuusheikennykseksi**
  - Tämän takia **hoito- ja palveluvelan purkamisen korvausperusteet kunnille ja sairaanhoitopiireille erillisellä asetuksella tulee valmistella välittömästi**

Vuosien 2022-2023 nivelvaihe: Rahoituksselliset ongelmat ja vaikutus kuntatalouteen

- Lainsäädännössä on edelleen merkittäviä epäkohtia ja ristiriitaisia tai epäselviä tulkintoja
  - **Voimaanpanolain 33 § koskien kertyneiden alijäämien kattamista on osin ristiriitainen kuntalain kanssa ja osin kumoaa kuntalain alijäämiä koskevan sääntelyn**
    - Asetuksella tulee varmistaa, että kuntayhtymän vuoden 2022 lopussa oleva ja alijäämän kattamissuunnitelmaan sisältyvä alijäämä voidaan kattaa peruspääomaa alentamalla
  - **Voimaanpanolain 24 § ei ota huomioon vapaaehtoisesti perustetun kuntayhtymän perustamisvaiheessa syntynyttä lomapalkkavelkaa**
    - Jos tätä ei huomioida, julkistalous velkaantuu uudistuksen takia, mikä on ristiriidassa vastikkeettoman omaisuuden siirron perusperiaatteen kanssa

Vuosien 2022-2023 nivelvaihe: Rahoituksselliset ongelmat ja vaikutus kuntatalouteen

- Lainsäädännössä on edelleen merkittäviä epäkohtia ja ristiriitaisia tai epäselviä tulkintoja
  - **Voimaanpanolain 20 § koskien maaomaisuuden siirtopakkoa rajoittaa kunnan tai kuntayhtymän omaisuuden siirtoja käypään arvoon eli markkinahintaan ja yleisten sopimusehtojen mukaisesti**
    - Käytännössä hyvinvointialue ”pakkolunastaa” varman arvonnousun vastikkeetta, eikä laki rajoita hyvinvointialuetta myymästä maaomaisuutta 1.1.2023 alkaen
  - **Kunnan toimitilojen yhtiöittämisvelvollisuuteen tarvitaan pikaisesti tarkennuksia**
    - Nykyinen valmistelun tilanne **johtanee julkistalouden velkaantumiseen kahteen kertaan**, jos kuntakonserni ei halua luopua toimitiloista

Vuosien 2022-2023 nivelvaihe: Rahoitukselliset ongelmat ja vaikutus kuntatalouteen

- Lainsäädännössä on edelleen merkittäviä epäkohtia ja ristiriitaisia tai epäselviä tulkintoja
  - **Palkkaharmonisointipäätöksissä on kohdeltava kuntia tasapuolisesti, vaikka päätökset tehtäisiin vasta hyvinvointialueiden aloitettua toimintansa**
    - Lainsäädännöllisesti tulee varmistaa, että valtion rahoittaessa hyvinvointialueiden palkkaharmonisointikustannuksia, niillä hyvinvointialueilla, joilla harmonisointi on jo tehty, rahoitus ohjataan kunnille
      - Etelä-Karjalan kunnissa palkkaharmonisoinnin kustannukset jäävät muuten kuntien pysyväksi kustannukseksi

Työllisyyspalveluiden siirto kunnille

- Rahoitusvaikutukset kunnille ovat epäselvät
  - Vähimmäisvaatimus on oltava, että kuntia vastaanottavana organisaationa kohdellaan samalla tavalla kuin hyvinvointialueita kohdellaan
  - **Rahoitusmallin tulee ottaa huomioon kuntien kantokyky ja suhdannevaihteluiden kerrannaisvaikutukset kuntatalouteen**
    - Kriisin tai matalasuhdanteen aikana työttömyyden kustannukset nousevat samaan aikaan kuin verotulot laskevat

Asukasluvun kehitys ja investointitarpeet palveluverkkoon

Tilastokeskuksen mukainen väestöennuste: Lappeenranta

- **Maan tasolla tarkasteltuna väestökehitys näkyy vasta 2030-luvulla, mutta suuressa osassa maata erittäin voimakas väestörakenteen muutos on jo menossa**
    - Kuntatalouden haasteena on käytännön mahdollisuudet sopeuttaa palveluita vähenevien valtionosuuksien mukaisesti
    - Sopeutus on kohdistettava lasten ja nuorten ikäluokkiin; miten käy pienten ryhmäkokojen, oppimisvaikeuksien, syrjäytymisen ehkäisyn, lyhyen koulumatkatavoitteen jne. kanssa
    - Samanaikaisesti suurimmat investointitarpeet kohdistuvat koulu- ja päiväkotirakennuksiin

Erilliskysymykset

- Alijäämän kattamisvelvoitteen pidennyksen tarve selviää vasta hallinnollisten uudistusten jälkeen
  - Selkeämpää on muuttaa määräaikaa lainsäädännöllisesti kuin jatkaa erilliseen hakuun perustuvaa määräajan pidennystä
- Rakennusomaisuuden alas kirjaaminen tasevaikutteisesti peruspääomaa vastaan on kannatettavaa kahden toimintokokonaisuuden kohdalla
  - Hyvinvointialueiden irtisanoessa kunnalta vuokraamiaan tiloja
  - Väestökehityksen takia palveluverkon rakenteelliset uudistukset koulu- ja päiväkotiverkostossa